

Osmanlı Devleti, 18 ve 19. yüzyıllarda Avrupa'daki gelişmeleri yakından takip etmeye başlamış özellikle askerî, bilimsel ve teknolojik alanda Avrupa'yı örnek alarak yenilikler yapmaya çalışmıştır. Ancak bu süreçte karşılaşılan iç ve dış sorunlar, orduların zayıflaması, toprak kayıpları ve devlet yönetimindeki bozulmalar, reform çabalarının etkili olmasını zorlaştırmıştır. Avrupa'daki Rönesans ve Aydınlanma hareketleri, düşünce özgürlüğü ve bilimsel gelişmelerin önemini artırmıştır. Bu gelişmeler Osmanlı yönetimini etkilemiş ve modernleşme çabalarına zemin hazırlamıştır.

Bu dönemde Osmanlı Devleti'nde adalet, insan hakları, demokrasi gibi konular tartışılmaya başlanmış ancak yenilik hareketleri tam anlamıyla istenen sonuçları verememiştir.

18 VE 19. YÜZYILLARDA AVRUPADAKİ GELİŞMELER

FRANSIZ İHTİLALİ (1789)

18. yüzyılın sonlarına kadar mutlakiyetle yönetilen Fransa, ekonomik kriz ve adaletsiz bir toplumsal yapı içindeydi. Kral, soylular ve rahipler sınıfı ayrıcalıklara sahipken burjuva ve köylüler haklardan yoksundu. İngiltere ve Amerika'daki demokratik gelişmeler ile Montesquieu (Montesquieu), Voltaire (Volter), Jean Jacques Rousseau (Jan Jak Ruso) gibi aydınların düşünceleri Fransız halkını etkiledi. 14 Temmuz 1789'da Bastille (Bastil) Hapishanesi'ne yapılan baskın, ihtilali başlattı. Kurucu Meclis, 26 Ağustos 1789'da İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirisi'ni ilan ederek krallık yetkilerini kısıtladı ve anayasal meşruti yönetime geçti. Ancak Fransa uzun süre karışıklıklar yaşamaya devam etti.

Görsel 1: Bastille (Bastil) Baskını

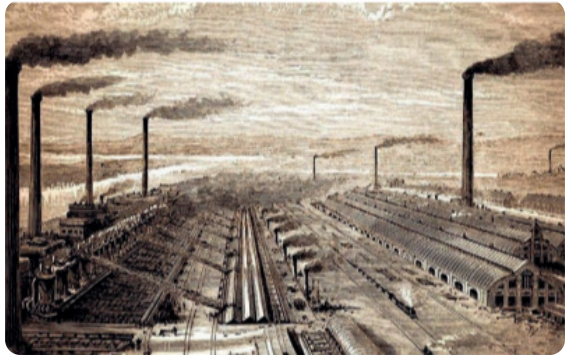
Fransız İhtilali sonucunda,

- Fransa'da feodal düzen yıkıldı, vatandaşlar arasında eşitlik ilkesi kabul edildi.
- Demokrasi, milliyetçilik, özgürlük, eşitlik, insan hakları gibi ilke ve kavramlar dünyaya yayıldı.
- İmparatorluklar yani çok uluslu devletler yıkılma sürecine girerken ulusal devletler kuruldu.
- Mutlakiyetle yönetilen devletlerin yerini meşrutiyet ve cumhuriyetle yönetilen devletler almaya başladı.

SANAYİ İNKILABI VE SÖMÜRGEÇİLİK FAALİYETLERİ

18. yüzyılda İngiltere'de başlayıp Avrupa'ya yayılan Sanayi İnkılabı ile üretim, kol gücü yerine makinelerle yapılmaya başlanmış; buhar gücüyle çalışan fabrikalar kurulmuştur. Bu durum, üretimi hızlandırmış ve kolaylaştırmıştır. Artan fabrika sayısı işçi ihtiyacını doğurmuş ve işçi sınıfı ortaya çıkmıştır.

Sanayi İnkılabı sonucu üretilen malların satılması için pazar arayışı başlamış, Avrupa ülkeleri sömürgecilik faaliyetlerini hızlandırarak özellikle Afrika ve Asya'da sömürge arayışına girmiştir. İngiltere ve Fransa'nın önde olduğu bu süreçte Almanya ve İtalya da 19. yüzyıl sonlarında sömürgecilik yarışına katılmıştır. Bu durum Avrupa devletleri arasında rekabet ve bloklaşmalara yol açmıştır.

Görsel 2: Sanayi İnkılabı ile kurulan fabrikalar

19 VE 20. YÜZYILIN BAŞLARINDA OSMANLI DEVLETİ

19 ve 20. yüzyıllarda Osmanlı Devleti, askerî yenilgiler ve ekonomik sorunlar nedeniyle zayıfladı. Avrupa'daki Sanayi İnkılabı, Osmanlı topraklarını Avrupa'nın açık pazarı hâline getirdi ve yerli üreticiler Avrupa mallarıyla rekabet edemez hale geldi. İngiltere ve Fransa gibi ülkeler Osmanlı topraklarını işgal ederek sömürgeleştirdi. Osmanlı, ekonomik sıkıntılar

nedeniyle yüksek faizle borç aldı ve 1881'de Düyun-u Umumiye kurularak mali bağımsızlığını kaybetti. Fransız İhtilali'nin etkisiyle azınlık milliyetçilik hareketleri arttı ve bu durum Osmanlı'nın birliğini daha da sarstı. Tanzimat ve Islahat Fermanları ile reformlar yapılsa da bu sorunlar tam olarak çözülmedi.

TANZİMAT DÖNEMİ

Tanzimat Fermanı (Gülhane Hatt-ı Hümayunu) ile Osmanlı'da şu düzenlemeler yapılmıştır:

1. Herkesin can ve mal güvenliği garanti altına alınmıştır.
2. Vergiler herkesin gelirine göre toplanacaktır.
3. Yargılama açık yapılacaktır ve cezasız infazlar yasaklanmıştır.
4. Askerlik süresi 4-5 yıl ile sınırlandırılmıştır.

Tanzimat Fermanı (1839): Osmanlı padişahı, hukukun üstünlüğünü kabul etti. Ancak azınlıkların devlete bağlılığı sağlamadı ve ayaklanmalar sürdü. Avrupa devletleri, bu reformları yetersiz bulup Osmanlı'nın iç işlerine müdahale etmeye devam etti.

Islahat Fermanı (1856): Tanzimat Fermanı'nın devamı niteliğindedir. Amacı, Rusya'ya karşı Avrupa devletlerinin desteğini kazanmaktır. Gayrimüslimlere daha fazla haklar verilerek devlete bağlılıkları artırılmaya çalışıldı. Ancak bu reformların uygulanmasında beklenen başarı elde edilemedi.

MEŞRUTİYET DÖNEMİ

Meşrutiyet dönemi, Osmanlı aydınlarının anayasa hazırlanmasını savunmasıyla başlamıştır. I. Meşrutiyet, 1876 yılında Kanun-i Esasi'nin ilan edilmesiyle yürürlüğe girmiştir. Ancak II. Abdülhamit, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) nedeniyle Meclis-i Mebusan'ı süresiz kapatmıştır. Bu dönemde anayasa askıya alınmış ve meşruti yönetim sona ermiştir.

1908 yılında, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin çalışmalarıyla II. Meşrutiyet ilan edilmiştir. Rumeli'deki subayların ayaklanması sonucunda II. Abdülhamit, anayasanın yeniden yürürlüğe girmesine onay vermek zorunda kalmıştır. Böylece Meşrutiyet yönetimi tekrar başlamıştır.

FİKİR AKIMLARI

Osmanlı Devleti'nin yıkılma sürecinin hızlandığı bir dönemde devlet adamları ve aydınlar tarafından devleti dağılmaktan kurtarmak için çeşitli fikir akımları ileri sürüldü. Bunlar:

Osmanlıcılık: Osmanlı sınırları içinde yaşayan tüm milletleri birleştirmeyi amaçlamış ancak azınlıkların ayaklanmaları nedeniyle başarısız olmuştur. Temsilcileri: Namık Kemal, Ziya Paşa, Mithat Paşa.

İslamcılık (Ümmetçilik): Tüm Müslümanları halife etrafında birleştirmeyi amaçlamıştır. II. Abdülhamit döneminde etkili olmuş ancak Birinci Dünya Savaşı'nda etkisini yitirmiştir. Temsilcileri: Said Halim Paşa, Mehmet Akif Ersoy.

Türkçülük: Türk milletine millî bilinç kazandırmayı ve milletin kendi geleceğine sahip çıkmasını hedeflemiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün de benimsediği bir fikirdir. Temsilcileri: Ziya Gökalp, Yusuf Akçura.

Batıcılık: Osmanlı'nın Batı'nın teknolojisini ve yaşam biçimini örnek alması gerektiğini savunur. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda etkili olmuştur. Temsilcileri: Abdullah Cevdet, Celal Nuri, Tevfik Fikret.

Görsel 3: Padişah Abdülmecid (1823-1861)

Görsel 4: Osmanlı Mebusan Meclisi'nin açılış töreni